

DEBATT

Fallet Lundberg och kraven för professur

Lars Lönnroth

Litteraturvetaren Johan Lundberg fick starkt stöd av de sakkunniga vid sin ansökan om att bli befordrad till professor vid Stockholms universitet, men Lärarförslagsnämnden och prorektorn vägrade acceptera denna bedömning och avlog ansökan. Forskare som ifrågasätter etablerade uppfattningar inom sin vetenskap ses uppenbarligen inte som en tillgång.

Docent Johan Lundberg, känd som flitig litteraturforskare, stridbar skribent och opinionsbildare, ansökte 2016 om att bli befordrad till professor vid Stockholms universitet. Hans ansökan fick starkt stöd av de sakkunniga professorer från Lund och Åbo som utsetts att bedöma hans meriter, men både Lärarförslagsnämnden och prorektorn vid hans egen arbetsplats i Stockholm vägrade acceptera de sakkunnigas bedömning, bland annat med hänvisning till att Lundberg inte sysslat tillräckligt med administration, projektbedömning och handledning av doktorander samt inte heller genomgått en högskolepedagogisk utbildning om minst 15 högskolepoäng. Lundberg blev därför inte professor utan är fortfarande docent.

Fallet har under våren 2017 lett till offentlig debatt i pressen, där flera professorer i litteraturvetenskap, däribland jag, har försvarat Lundbergs ansökan och hävdade att det mesta tyder på att han är utsatt för diskriminering på sin arbetsplats som följd av sin skarpt kritiska hållning till vissa tongivande trender bland Stockholms litteraturforskare. Andra universitetsanställda har däremot försvarat Lärarförslagsnämndens och prorektors avvisningsbeslut. Från den sidan hävdas att en ny tid kräver att professorer i dag inte bara skall

vara framstående forskare utan också skickliga pedagoger, arbetsledare, internationella aktörer och konstruktivt solidariska "team-players" på sin arbetsplats. Lundberg har visserligen – som de sakkunniga med rätta framhållit – med framgång undervisat i många år på alla nivåer, administrerat viktiga tidskrifter som *Axess* och *Tidskrift för litteraturvetenskap* samt byggt upp internationella kontakter som tidskriftsredaktör och författat en bok om Henry James. Hans insatser på den egna arbetsplatsen har dock av de lokala makthavarna bedömts som otillräckliga och han har där uppenbarligen inte räknats till de mest inflytelserika eller tongivande lärarna.

Jag ser här ingen anledning att gå in på alla detaljer i detta befordringsärende utan nöjer mig med att ta fallet Lundberg till utgångspunkt för en mer generell diskussion om vilka krav som i dag bör ställas på innehavare av en professur. Tidigare har den frågan varit rätt okontroversiell, eftersom alla varit överens om att det är de vetenskapliga och intellektuella kvalifikationerna som skall vara helt avgörande. Pedagogiska och administrativa meriter har visserligen också bedömts vid professorstillsättningar, men de har i allmänhet endast fått större betydelse när det gällt att rangordna sökande med någorlunda likvärdiga forskningsmeriter.

Naturvetare och humanister har länge haft något olika principer när det gäller att avgöra vad som skall räknas som vetenskaplig kvalificering på professorsnivå. För naturvetarna (och medicinarna) har det handlat om att producera ett stort antal uppsatser, vanligen på engelska och ofta tillsammans med andra, i högt rankade vetenskapliga tidskrifter. För humanister, och inte minst för litteraturforskare, har det i stället oftast gällt att själv skriva ett par tre läsvärda böcker för ansedda förlag plus ett antal längre uppsatser, oftast på svenska om nationella ämnen och gärna för en relativt stor publik av allmänintresserade läsare. Detta är också precis vad Johan Lundberg har gjort, liksom de flesta andra litteraturforskare som i dag innehar professur i Sverige.

Viktigast av allt för en professor, oavsett om han är naturvetare eller humanist, är emellertid att vara en person "med annan uppfattning", det vill säga en ifrågasättare av etablerade dogmer inom sin vetenskap. Det ligger därför i sakens natur att en framstående forskare som satsar på en professur ofta kritiserar sina kolleger och kommer på kant med sin omgivning – just på det vis som Johan Lundberg har gjort när han i polemiska skrifter har

angripit litteraturvetenskapliga trender på sitt eget universitet. Vetenskapliga dispyter hör i själva verket till forskningens livsluft och grundvillkor, det som är nödvändigt för att komma vidare, hur otrevligt detta än kan tyckas för den som satsat sin egen karriär på en föråldrad eller bara allmänt ohållbar teori. Akademiska forskare har därför ofta tvingats värja sig mot konkurrerande kollegers kritik, vilket kan vara nog så påfrestande. Men sådana är nu en gång för alla spelets regler.

Självfallet leder kritiken ibland till strider som är destruktiva för forskningsklimatet på den egna arbetsplatsen och även till att stridbara, men framstående forskare hindras i sin karriär av misstrogn eller öppet fientliga kolleger. Forskningshistorien är full av sådana fall – tänk bara på striderna kring Galilei eller Darwin eller andra kontroversiella förnyare! Just därför är det nödvändigt att anlita oberoende och utanförstående experter som sakkunniga när kritiska forskare söker befordran till professorsnivån. Sakkunnigförfarandet innebär visserligen ingen absolut garanti för objektiv bedömning, men sannolikheten för att resultatet blir rättvist är ändå väsentligt större än om avgörandet läggs i händerna på ett lärarkollegium vid den sökandes egen arbetsplats. Vid svenska universitet har det därför varit brukligt att man hämtar sakkunniga från andra universitet – gärna utländska – för att avgöra vem som skall bli professor. De sakkunniga har motiverat sina förslag i långa utlåtanden, där de sökandes vetenskapliga skrifter samt övriga meriter utförligt kommenterats, varefter förslagen nästan alltid har följts av de lokala universitetsmyndigheterna.

Sedan någon tid tillbaka har dock denna beslutsprocess förändrats såtillvida att lokala universitetsadministratörer och lärarkommittéer fått större makt, samtidigt som andra meriter än de rent vetenskapliga fått ökad betydelse i akademiska befordringsärenden. Ibland har lokala chefer rentav kunnat tillsätta tjänster genom internrekrytering utan att över huvud taget kalla in sakkunniga. Förändringen har motiverats med demokratiska argument, men gynnar i själva verket den politiska styrning uppifrån som numera införts inom högskolan, inspirerad av den från näringslivet hämtade styrmodell som brukar kallas New Public Management. Grundtanken är att den akademiska verksamheten blir mer effektiv och ändamålsenlig om alla drar åt samma håll under ledning av starka chefer. Forskare som i likhet med Lundberg ifrågasätter, bråkar och säger emot uppfattas därmed gärna som grus i maskineriet, inte som en positiv tillgång. Denna utveckling har

lett till uppkomsten av Academic Rights Watch, en institution som tagit till uppgift att försvara forskares akademiska frihet gentemot universitetens makthavare, så även i fallet Lundberg.

I och för sig kan det naturligtvis tyckas rimligt att vid tillsättning av forskartjänster inte bara premiera god forskning utan också sätta upp krav på administrativa och pedagogiska meriter, handledning av doktorander, medverkan i internationella konferenser, betygsnämnder med mera. Dock blir det svårt att uppfylla kraven om man inte anförtros rätt sorts karriärfrämjande uppgifter av sina lokala chefer, och det lär knappast inträffa om man i likhet med Johan Lundberg gjort sig känd för att vara en kritiskt ifrågasättande och besvärlig kollega som offentligt går emot starka forskningstrender på den egna arbetsplatsen. Dessutom har det visat sig att kraven på ledarskap, internationella kontakter och administrativ kompetens kan tolkas mycket olika från fall till fall. Vill man befordra en uppskattad kollega tolkas kraven gärna så välvilligt att de nästan ingenting betyder. Vill man å andra sidan hindra en mindre omtyckt kollegas karriär kan sådana krav göras till en mur som inte ens den mest briljante forskare kan ta sig över.

Det enda rimliga sättet att undvika godtycke och orättvisa bedömningar är därför att envist hålla fast vid sakkunnigförfarandet samt följa de sakkunnigas rekommendationer, åtminstone när de sakkunniga är eniga och dessutom får medhåll av utomstående experter på området. Att i stället följa lokala opinioner på det egna lärosätet kan visserligen tyckas vara ett lämpligt sätt för universitetsadministratörer att skapa frid och fröjd på arbetsplatsen, men i längden leder sådana beslut till att Jantelagen får råda, den akademiska friheten hotas och den intellektuella nivån sänks vid svenska universitet.

Som protest mot universitetsmyndigheternas handläggning av fallet Lundberg har jag därför skickat tillbaka det diplom jag nyligen mottog som jubeldoktor vid Stockholms universitet. Det kändes litet vemodigt att plocka ner detta praktfulla, på latin vackert präntade dokument från väggen i mitt arbetsrum, vika ihop det, stoppa det i ett lagom stort kuvert, adresserat till det akademiska rektorsämbetet i Kungliga huvudstaden, samt därefter lägga försändelsen på brevlådan.

Men när detta väl var gjort kändes det ändå tillfredsställande som symbolhandling. Jag är visserligen oenig med docenten Johan

Lundberg om åtskilligt, men att han är värd att bli professor synes mig uppenbart. Och något litet får man offra om man vill kämpa för forskningens frihet gentemot New Public Management.

Lars Lönnroth är professor emeritus i litteraturvetenskap vid Göteborgs Universitet och Jubeldoktor vid Stockholms Universitet.

- PUBL. I RESPONS 4/2017